

ДЕРЖАВНИЙ ЛІЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ АКТИВНОГО МАРКЕТИНГУ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Т.Моряк

У статті простежено еволюцію та проаналізовано ефективність державної підтримки лізингових відносин в агропромисловому комплексі України. Незважаючи на перманентні зміни, скеровані на удосконалення інституційного середовища функціонування лізингу в аграрному секторі, доводиться констатувати низьку ефективність діючого механізму для усіх суб'єктів лізингової угоди. Незначні фінансові ресурси, які виділяються з державного бюджету не мають суттєвого впливу на технічну та технологічну перебудову заводів сільськогосподарського машинобудування. В свою чергу сільськогосподарські товаровиробники, які орієнтовані на програми державної лізингової підтримки, змушені купувати відносно дорого вітчизняну техніку низької якості. Розвиток лізингових відносин в АПК стримує також недосконала нормативно-правова база, нерозвинутність ринку фінансових послуг, низький рівень фінансової дисципліни суб'єктів лізингової угоди.

Історія лізингових відносин, як різновиду оренди, налічує багато століть. Термін "лізинг" походить від англійського дієслова lease й означає — здавати і брати майно в найм. Однак активний розвиток сучасного лізингу пов'язаний саме з використанням його у якості маркетингового інструментарію стимулювання збуту. У 50-60 роках минулого століття більшість розвинутих країн світу постали перед проблемою реалізації виготовленої продукції, що в свою чергу, спричинило суттєвий спад попиту на виробниче обладнання. Реакція державних структур втілилась у фінансовому (насамперед, податковому) стимулюванні фірм, які впроваджували сучасні види устаткування, а виробників машин і обладнання – в активному використанні різноманітних важелів збільшення обсягів продажу – зокрема лізингових операцій. Перша у світі лізингова компанія United States Leasing Corporation була заснована у Сан-Франциско (США) у 1952р. Об'єктами лізингу були технологічне устаткування, машини та механізми, судна, літаки тощо. З початку 60-х років темпи приросту обсягів лізингових операцій помітно збільшувались, і у 70-х роках склали близько 20%. Нині обсяги інвестицій по лізингових схемах в розвинених країнах становлять до 30% від обсягу загальних інвестицій [15].

Стрімке поширення лізингових відносин зумовлене перевагами лізингу для всіх учасників лізингової угоди. Так, лізингоодержувач отримує можливість набути у користування майно з відстрочкою платежу (на умовах лізингового кредиту), що дозволяє скерувати вивільнені кошти на пріоритетні напрями видатків та здійснювати оперативне оновлення основних виробничих фондів. Проблема технологічного переоснащення виробництва вирішується не через купівлю машин та обладнання, а через їх тимчасове використання на умовах лізингового кредиту, що робить лізинг ефективним засобом для забезпечення доступу підприємств до нових технологій та техніки.

Можливість укладення лізингових угод без надання застави (у якості останньої зазвичай виступає саме лізингове майно), гнучка система лізингових платежів стосовно термінів і форми сплати зумовлює перевагу лізингу над банківським кредитуванням. Окрім того, лізингоодержувач може розраховувати на додаткові послуги (інформаційного, юридичного, сервісного характеру) з боку лізингодавця, а також викуповувати майно, взяте у фінансовий лізинг, за залишковою вартістю для подальшого використання у виробництві. Лізингоодержувач має змогу користуватися податковими пільгами – зазвичай лізингові платежі включаються до валових витрат, зменшуючи розмір оподатковуваного прибутку, лізингове майно не є об'єктом майнового оподаткування та ін.

Для лізингодавця вкладення коштів у формі інвестування майна мінімізує фінансові ризики, оскільки він не втрачає права власності на об'єкт лізингу. Активізація лізингових угод збільшує доходи лізингодавця та підвищує його конкурентоспроможність на ринку фінансових послуг.

Продавець (виробник майна) завдяки лізинговим операціям розширює ринок збуту своєї продукції (що особливо актуально для дороговартісного обладнання), а відтак має кращі можливості для розвитку виробництва, оновлення матеріально-технічної бази, створення додаткових робочих місць та покращення фінансового становища через прискорення оборотності активів.

В межах національної економіки лізингова діяльність активізує інноваційно-інвестиційні процеси, підвищує ефективність суспільного виробництва та забезпечує умови для сталого економічного розвитку.

У країнах з розвинутою ринковою економікою держава стимулює розвиток лізингових відносин посередництвом формування сприятливого макроекономічного середовища розвитку лізингу (законодавча база, податкові механізми), а також шляхом створення за рахунок бюджетних коштів лізингових фондів для підтримки пріоритетних сфер і секторів національної економіки.

Підґрунтя для розвитку ринку лізингових послуг в Україні було закладене прийняттям Закону України "Про лізинг" від 16.12.1997р. Лізинг було визначено як підприємницьку діяльність, скеровану на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1]. Ухвалення даного закону спричинило низку критичних зауважень стосовно визначення фінансового та оперативного лізингу залежно від співвідношення строку договору лізингу та строку амортизації предмета договору лізингу, трактування лізингу винятково як різновиду підприємницької діяльності,

обов'язковість переходу у власність лізингодержувача предмета договору фінансового лізингу після закінчення строку договору, неможливість укладення договорів сублізингу тощо. Удосконалення лізингових відносин між лізингодавцями, лізингодержувачами та заводами-виробниками (постачальниками) знайшли своє відображення в Законі України „Про внесення змін до Закону України „Про лізинг” від 11 грудня 2003 року №1381-IV [2]. Зокрема, даним законом ліквідовано залежність строку договору фінансового лізингу від терміну амортизації об'єкта лізингу, що уможливило укладання короткострокових лізингових угод.

Однак існуюча неузгодженість щодо організаційно-економічного змісту та механізму лізингових відносин у Законі України «Про фінансовий лізинг», положеннях Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та Закону «Про оподаткування прибутку підприємств» негативно впливає на договірні відносини між суб'єктами лізингу при розв'язанні конкретних правових спорів, а також і на оподаткування лізингових операцій. Одним із вагомих чинників, що перешкоджають розвитку фінансового лізингу, є положення Закону України „Про фінансовий лізинг”, згідно із яким *після закінчення дії фінансового лізингу предмет лізингу однозначно підлягає поверненню лізингодавцю [3]*. Водночас закон передбачає право лізингоотримувача виплачувати вартість предмету лізингу у складі лізингових платежів. Отже, після сплати вартості предмету лізингу (чи її основної частини) під час дії договору лізингу, лізингодержувач повинен повертати предмет лізингу.

Із зародженням лізингових відносин в Україні пріоритетною сферою державного стимулювання розвитку лізингу стає агропромисловий комплекс. З одного боку, це було зумовлено винятковою роллю даного сектора у забезпеченні продовольчої, а відтак економічної безпеки країни та надзвичайно складними фінансовими умовами, в яких опинились виробники сільськогосподарської продукції у середині 90-х років. З іншого боку, кризова ситуація в АПК та істотне зменшення платоспроможності аграрних товаровиробників спричинили значне скорочення виробництва сільськогосподарської продукції, попиту на відповідне обладнання і стали однією з причин зупинки підприємств сільськогосподарського машинобудування. Обсяги закупівель техніки зменшились у десятки разів. Так, за деякими оцінками за період з 1990 по 1997 рроку сільськогосподарськими товаровиробниками зменшено закупівлю тракторів у 98 разів, комбайнів та іншої техніки – у 23-47 разів [9, С.75].

Слід зауважити, що причиною кризового стану підприємств, які спеціалізуються на виготовленні обладнання для агропромислового комплексу, виявилась не лише зменшення купівельної спроможності сільськогосподарських товаровиробників, а й низька якість, висока ціна вітчизняної техніки та нехтування передовими маркетинговими технологіями стимулювання збуту.

Ситуація ускладнювалась виходом на ринок сільськогосподарської техніки таких гігантів індустрії, як "Джон Дір" і "Кейс Корпорейшн". Певний час урядова політика була спрямована на забезпечення аграріїв імпортними машинами і знаряддями праці. У 1996-1997рр. уряд України виступав у якості гаранта за кредитами, у межах яких фінансувались вартість зовнішньоторговельних контрактів купівлі- продажу сільськогосподарської техніки іноземного виробництва (у тому числі комбайнів «Джон ір» та «Кейс»). Сільськогосподарські товаровиробники отримали її на умовах відтермінування оплати та у фінансовий

лізинг строком на 3-5 років, з погашенням продукцією в рахунок виконання державного контракту. Загальна система неплатежів і навісність накопичених боргів зумовлювали прострочення у виконанні договорів. В результаті гарантійні зобов'язання уряду виконувались за рахунок державного бюджету, а у державних агентів залишилась велика прострочена заборгованість. Державні програми закупівлі іноземної сільськогосподарської техніки негативно вплинули на фінансово-господарську діяльність вітчизняних виробників тракторної та комбайнової техніки, сформувавши при цьому значні боргові зобов'язання уряду перед іноземними кредиторами.

Відтак активна роль держави в активізації лізингової діяльності в АПК була зумовлена також і необхідністю підтримати вітчизняних виробників сільськогосподарських машин і стимулювати збільшення їх обсягу продаж. Розвиток вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу, формування інфраструктури ринку вітчизняної техніки і об'єднання для агропромислового комплексу стають пріоритетними напрямками розвитку національної економіки.

У вересні 1997р. з метою покращення матеріально-технічного і сервісного забезпечення сільськогосподарського виробництва, його технічного переноснащення було створено Державний лізинговий фонд. Суб'єктами його використання призначено лізингові компанії "Украгромашінвест" та "Украгролізинг". Основними функціями компаній визначено організацію та здійснення інженерного й матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств; сприяння залученню інвестицій для виконання державних програм у даній сфері, впровадження прогресивних технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції тощо

Фінансова база фонду формувалась за рахунок частини коштів, що надходили від повернення бюджетних позик, наданих у 1994-1997 рокам колишнім Міністерству сільського господарства і продовольства України, Державному комітету України по харчовій промисловості, заготівельним та іншим підприємствам, товаровиробникам через фінансові органи і органи державного казначейства для закупівлі сільськогосподарської продукції за державним замовленням; частини коштів, отримуваних від приватизації майна державних підприємств; коштів, що надходять як зворотні лізингові платежі; коштів, що надходять від нерезидентів і резидентів України та міжнародних фінансових організацій. Початковий плановий обсяг фонду становив 410 млн грн, з яких 290 млн мало б надійти за рахунок повернення кредитів, наданих АПК в 1994-1997 роках, а ще 120 млн - за рахунок сплати сільгоспвиробниками амортизаційних відрахувань.

Мінагропром разом з Мінпромполітики зобов'язувались щороку затверджувати відповідно до замовлень сільськогосподарських товаровиробників баланс потреби у виробництві вітчизняної сільськогосподарської техніки та двигунів до неї в частині його фінансування за рахунок державного лізингового фонду, порядок та графік проведення конкурсів на визначення найбільш ефективної техніки і доводити вітчизняним заводам-виготівникам сільськогосподарської техніки обсяги її закупівлі [5]. Перерахування коштів заводам-виготовлювачам за поставлену сільськогосподарську техніку здійснювалось у два етапи. На першому виплачувалось 50% вартості сільськогосподарської техніки після укладання відповідних угод і передачі їх фонду. На другому етапі виплачується решта коштів на підставі акта приймання-передачі об'єктів лізингу, складеного між лізингодавцями, лізингоотримувачами та заводами-виготов-

лювачами. На початку етапі розвитку лізингових відносин в АПК України найактивнішими користувачами коштів державного лізингового фонду були Харківський тракторний завод і Південний машинобудівний завод, а також кіровоградська "Червона зірка", Тернопільський комбайновий завод, "Одесасільмаш", "Львівсільмаш", "Білоцерківсільмаш" та деякі інші підприємства.

Кошти державного лізингового фонду передбачалось використовувати на придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки на засадах платності, зворотності та строковості (не більше 5 років) згідно з укладеними договорами. Лізингові платежі, що сплачувалися лізингоодержувачами за використання одержаної через державний лізинговий фонд техніки, мали до певної міри стимулюючий характер, оскільки включали, окрім відшкодування вартості об'єкта лізингу, і пільгову лізингову маржу (плата за надані кошти для придбання сільськогосподарської техніки за договором лізингу) в розмірі 50% облікової ставки Національного банку України на момент укладення договору. За підрахунками, з урахуванням лізингових платежів вартість такої техніки зростала для лізингоодержувачів у межах 25—30%, тоді як вартість техніки, наданої в лізинг приватними лізинговими компаніями – майже у півтора раза (в середньому передоплата цими компаніями становлювалась 30% вартості об'єкта лізингу, середній термін лізингової угоди — три роки під середній банківський річний відсоток).

Внаслідок незадовільної ситуації з поверненням лізингових платежів у вказаний механізм були внесені організаційні зміни. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 19.02.1999 р. №225 «Про утворення державного лізингового підприємства „Украгролізинг” дане підприємство стало правонаступником дирекції державного лізингового фонду щодо укладених нею договорів і розпорядником коштів Державного лізингового фонду [6].

З метою активізації лізингових відносин в аграрному секторі на базі державного лізингового підприємства “Украгролізинг” постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2001р. №354 створено Національну акціонерну компанію «Украгролізинг». До її статутного фонду передано 100% акцій 28 машино-технічних станцій в усіх областях України (Українське державне підприємство по матеріально-технічному забезпеченню АПК «Укгроагротех», Український державний концерн по матеріально-технічному і сервісному забезпеченню АПК «Укграгротехсервіс», Український державний конструкторсько-технологічний інститут транспорту «Укграгротранс» і деякі ін.). НАК «Украгролізинг» співпрацювало з кількома десятками виробників вітчизняної сільськогосподарської техніки, серед них: ВАТ "ХТЗ", ВАТ "Одесасільмаш", ВАТ "Херсонські комбайни", концерн "Лан", ДП "Завод ім. Малишева", ВАТ "Тернопільський комбайновий завод" та інші [7].

Однак масштаби лізингових поставок не задовольняли відповідних потреб сільськогосподарських товаровиробників. НАК "Украгролізинг" протягом 2000-2002 років, через відсутність коштів, забезпечила лише 2,2% потреби сільгосптоваровиробників у поставці техніки на умовах фінансового лізингу. Відтак обсяги державного агролізингу фактично з моменту запровадження не мали помітного впливу на стан технічного оснащення агропромислового виробництва.

Основним нормативним документом, який регулює лізингові відносини в АПК є Постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. N1904 «Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах

фінансового лізингу» із внесеними змінами і доповненнями [8]. Згідно зазначеної постанови у лізинг може бути передана техніка лише вітчизняного виробництва після проведення лізингоодержувачем (сільськогосподарським підприємством усіх форм власності та господарювання або іншим суб'єктом підприємницької діяльності агропромислового комплексу) попередньої оплати в розмірі 10% її вартості. Початково розмір попереднього платежу за надавану аграріям національною акціонерною компанією (НАК) "Укראгролізинг" сільськогосподарську техніку за договорами фінансового лізингу становив 22%, однак внесенням відповідних законодавчих змін був зменшений до 15% у 2007р. та до 10% у 2009р.

Лізингові платежі складаються із суми на відшкодування частини вартості техніки, та суми, що виплачується як винагорода лізингодавцю за передачу у лізинг техніку за договором фінансового лізингу, яка у даний час становить 7% (до 2007р. – 10%) річних її невідшкодованої вартості, що у перерахунку на 5 років становить лише 2,8% річних від первісної вартості (що у 5-8 разів нижче, ніж платня комерційним банкам за користування кредитом). Строк лізингу становить від 3 до 7 років.

Функціонування ринку лізингових послуг в агропромисловому комплексі України, особливо в період становлення, характеризується невиконанням усіма суб'єктами лізингової угоди своїх зобов'язань.

Запроваджений механізм лізингу не забезпечив необхідного контролю за своєчасними і повними розрахунками при проведенні лізингових операцій на всіх рівнях, що сприяло численним порушенням у витрачанні коштів фонду та несвоєчасним проведенням розрахунків з державою. Лізингодавці своєчасно не перераховували до фонду кошти, одержані від лізингоотримувачів (сільгоспвиробників). За результатами перевірки, проведеної Рахунковою палатою України за дорученням Верховної Ради, виявлено, що з поворотних лізингових платежів лізингодавці залишали на свої поточні потреби коштів в 1,5 раза більше, ніж повертали до фонду [18].

Однак найгострішою для НАК «Укראгролізинг» стала проблема несплати лізингодержувачами лізингових платежів. Незадовільна організація НАК «Укראгролізинг» претензійної роботи відносно стягнення простроченої заборгованості за техніку, надану у лізинг, призвела до того, що борг лізингоотримувачів перед НАК «Укראгролізинг» станом на 01.01.2006р. становив 298,9 млн. грн. При цьому, в результаті аудиторської перевірки у 2008 р. НАК «Укראгролізинг», було виявлено, що внаслідок банкрутства, ліквідації або скрутного фінансового становища підприємств-лізиноодержувачів втрати від недоотримання лізингових платежів сягають понад 128 млн грн. Найбільші суми втрат зафіксовано в Хмельницькій області – близько 15 млн грн, Херсонській – 12 млн грн, Миколаївській – майже 11 млн грн, Вінницькій, Дніпропетровській та Донецькій областях – майже по 10 млн грн у кожній області [11].

Проведений аудит виявив і інші проблеми у взаємовідносинах суб'єктів ринку лізингових послуг. Зокрема, непоодинокі випадки втрати переданої у фінансовий лізинг техніки. Так, внаслідок несвоєчасного вилучення техніки у підприємств-боржників лише по Дніпропетровській області заявлено у розшук 7 одиниць техніки на суму близько 7 млн гривень [11]. Вилучена у лізингоодержувачів техніка оцінювалася значно нижче від залишкової вартості і як наслідок передавалася у повторний лізинг або реалізовувалася на неконкурентних засадах.

Окремі сільськогосподарські товаровиробники, одержавши техніку в лізинг, не дотримували правил її експлуатації, перетворюючи останню практично на металобрухт.

Незадовільний технічний стан та якість техніки вітчизняного виробництва (поставлена у лізинг аграрна техніка часто виходила з ладу у перші ж роки її експлуатації) було визнано однією з причин виникнення простроченої заборгованості лізингоодержувачів перед державним лізинговим фондом та відмови сільгоспвиробників від її отримання на умовах фінансового лізингу. Механізм розподілу державних лізингових коштів, за якого вони скеровувались не агровиробникам, а виробникам техніки стимулював останніх до суттєвого підвищення цін на свою продукцію. Невиконання підприємствами-виробниками сільськогосподарської техніки вимог Закону України "Про захист прав покупців сільськогосподарських машин" з послуг технічного сервісу також стало стримуючим фактором у передачі сільськогосподарської техніки в лізинг та ускладнило проведення розрахунків за неї з лізингоотримувачами.

Подальше удосконалення лізингових відносин в АПК України знайшло своє відображення у посиленні критеріїв надання техніки в лізинг, відповідно до Постанови Кабінету міністрів України №591 від 20.05.2009р. Зокрема, при визначенні потенційних лізингоотримувачів основним критерієм визначено відсутність простроченої заборгованості з оплати сільгосптехніки, придбаної в лізинг, а також з погашення кредитів, залучених державою або під держгарантії для закупівлі імпоротної сільгосптехніки. Це сприяло покращенню розрахунків лізингоодержувачів з лізингодавцями. Станом на 23.10.09 виконано 93,5% планових завдань з повернення лізингових платежів. З необхідних 96,6 млн. грн. поворотних засобів, які повинні сплатити на цей час лізингоодержувачі, вже повернуто 90,3 млн.грн. Проводиться також робота по вилученню сільськогосподарської техніки у лізингоотримувачів-боржників і передання її повторно у лізинг чи на реалізацію. Протягом 2006 – середини 2009рр. було вилучено 122 одиниці техніки вартістю 9,9 млн. грн [16].

Низька якість та висока ціна вітчизняної техніки обмежили лізингові операції і з боку лізингодавців, оскільки у разі невиконання договірних зобов'язань лізингоотримувачем реалізувати останню за необхідно для лізингодавця ціною стає практично неможливо. Окрім того, діюче законодавство об'єктом оподаткування визначає не лише прибуток лізингодавця, а увесь лізинговий платіж, і в підсумку значно знижує доцільність здійснення фінансового лізингу

З метою підвищення ефективності витрачання бюджетних засобів, які виділяються підприємствам за операціями фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки, у лютому 2006р. Міністерством аграрної політики були внесені зміни в Порядок визначення на конкурсних засадах переліку сільськогосподарської техніки, закупівля якої фінансується за рахунок коштів державного бюджету. Головною науковою установою по науково-технічній експертизі, випробовуванням, сертифікації техніки визначено Український науково-дослідний інститут прогнозування і випробовування техніки і технологій для сільськогосподарського виробництва. Однак визначення асортименту сільськогосподарської техніки, яка пропонується на умовах фінансового лізингу, уповноваженими органами, а не основі ринкового попиту спричинило збутові проблеми, зловживання та корупцію у цій сфері і значно знизило ефективність використання бюджетних коштів.

Окремі машинобудівні підприємства, отримавши бюджетні кошти, не виконували зобов'язань стосовно виробництва відповідної сільськогосподарської техніки. За даними НАК «Укragenrolizing», у 2007р. підприємствам ТОВ „Агросільгосптехніка”, ВАТ „Укренергомеханізація”, ВАТ „УХЛ-МАШ”, ВАТ „Херсонські комбайни”, ТОВ „АМР Інвест”, ТОВ „ВКТ „Супутник” було скеровано понад 24 млн. грн., проте ще не отримано жодної одиниці техніки [11].

Не знайшли належної підтримки лізингові відносини в АПК і з боку держави. Величина коштів, яка щороку виділялась з державного бюджету на формування лізингового фонду, була незначною і неспроможною задовольнити попит сільськогосподарських підприємств у довгосроковому кредитуванні. Так, у 2001 році, згідно із Законом про Державний бюджет України, було виділено понад 2,7 млрд грн для закупівлі техніки на умовах фінансового лізингу, а у 2002 році – лише 656 млн грн, при розрахунковій потребі в таких коштах близько 4 млрд грн [2].

У 2005р. на закупівлю вітчизняної техніки на умовах фінансового лізингу державним бюджетом передбачено видатки в сумі 232,8 млн. грн, а фактично було поставлено 1080 одиниць техніки на суму понад 135 млн. грн. Тоді як за даними Міністерства аграрної політики на 2005р. сільськогосподарськими товаровиробниками замовлено 20269 одиниць техніки на суму більше 2 млрд. грн. за різними формами розрахунків.[16]. У 2007 році з державного бюджету на державну підтримку сільськогосподарських підприємств через забезпечення їх технікою на умовах фінансового лізингу було виділено понад 204 млн грн, а у 2008р. – близько 235 млн.грн. за загальної потреби в техніці на суму більше 659 млн гривень [11]. На 2008 рік відповідною програмою передбачалося виділити на ці цілі 270 млн. грн., у тому числі 120 млн. — із загального і 150 — із спеціального фондів, тоді як згідно із заявками аграріїв, потреба поставок техніки лише у першому півріччі 2007 року становила 650 млн. грн.

Чимала частина коштів, які формували державний лізинговий фонд була фіктивним капіталом, оскільки складалась з бюджетних боргів, насамперед за кредитами, отриманими під державні гарантії для закупівлі сільськогосподарської техніки закордонного виробництва, термін надходження коштів від приватизації державного майна не дотримувався, а значна частина бюджетних позик не поверталась. Відповідно фактичне надходження коштів на програми фінансового лізингу було набагато меншим від визначеного урядовими постановами та доведеними до заводів обсягами фінансування за поставлену техніку.

Траплялися ситуації, коли передбачені у державному бюджет кошти на закупівлю техніки по лінії фінансового лізингу були переадресовані на інші статті бюджетних видатків. Так, у 2006р. передбачені у державному бюджеті на програму фінансового лізингу 230 млн грн., були у повному обсязі скеровані на формування державного продовольчого резерву.

Порушення задекларованих фінансових зобов'язань держави у підтримці лізингових відносин унеможливило повну та своєчасну оплату машинобудівним підприємствам за виготовлену і передану в рахунок лізингу сільськогосподарську техніку. Найбільшими обсяги заборгованості перед машинобудівними підприємствами були наприкінці 1990-х років. За результатами перевірки, проведеною Рахунковою палатою, заборгованість фонду перед підприємствами за 1998-1999 роки становила 157 млн. грн., в т.ч. перед заводами тракторобудування - 145,7 млн. грн. [18]. Станом на 1.09.2004 -09? заборгованість перед українськими виробниками сільськогосподарської техніки скоротилася до 63 млн.грн. [13]. В

даний час, згідно інформації, оприлюдненої НАК «Укргролізинг», довгострокової заборгованості перед виробниками техніки немає [12].

Загалом, за даними компанії НАК «Укргролізинг», у 1998—2007 роках на умовах лізингу було закуплено і поставлено аграрним підприємствам техніки близько 19,2 тис. одиниць на загальну суму майже 1,7 млрд. грн. Найбільшу питому вагу у вартості придбаної на умовах лізингу сільськогосподарської техніки у 2007р. займала вартість тракторів (%), меншу – зернозбиральних комбайнів (%). Див табл 1.

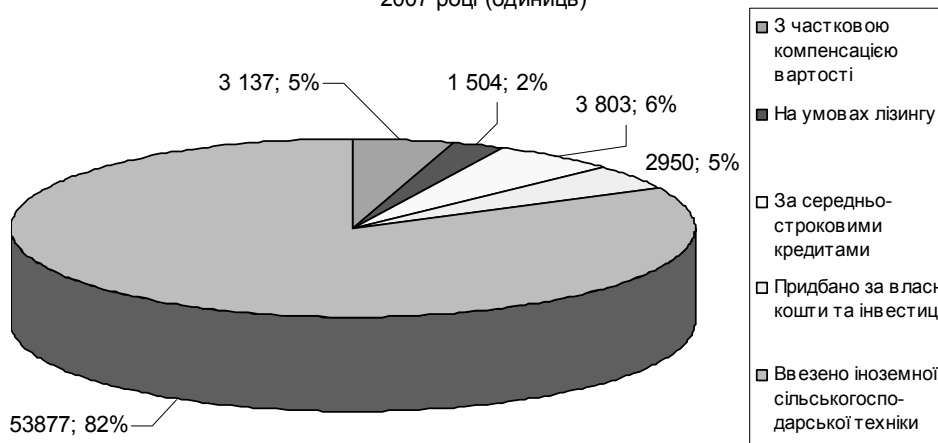
Таблиця 1

Придбання сільськогосподарської техніки та обладнання у 2007 році

Вид техніки	Придбано за бюджетними програмами								Придбано за власні кошти та інвестиції		Ввезено іноземної сільськогосподарської техніки	
	Всього		З частковою компенсацією вартості		На умовах лізингу		За середньостроковими кредитами					
	од.	тис. грн.	од.	тис. грн.	од.	тис. грн.	од.	тис. грн.	од.	тис. грн.	од.	тис. грн.
Трактори	15 093	1 883 510	922	122 838	414	57 773	1 010	306 899	2207	271000	10540	1125000
Зернозбиральні комбайни	2 378	1 391 538	174	92 077	61	35 891	383	291 281	425	185289	1335	787000
Інша техніка та обладнання в т.ч. для переробної галузі	47 800	4 437 979	2 041	214 801	1 029	153 019	2 410	419 465	318	5609	42002	3645085
Разом	65 271	7 713 027	3 137	429 716	1 504	246 683	3 803	1 017 645	2950	461898	53877	5557085

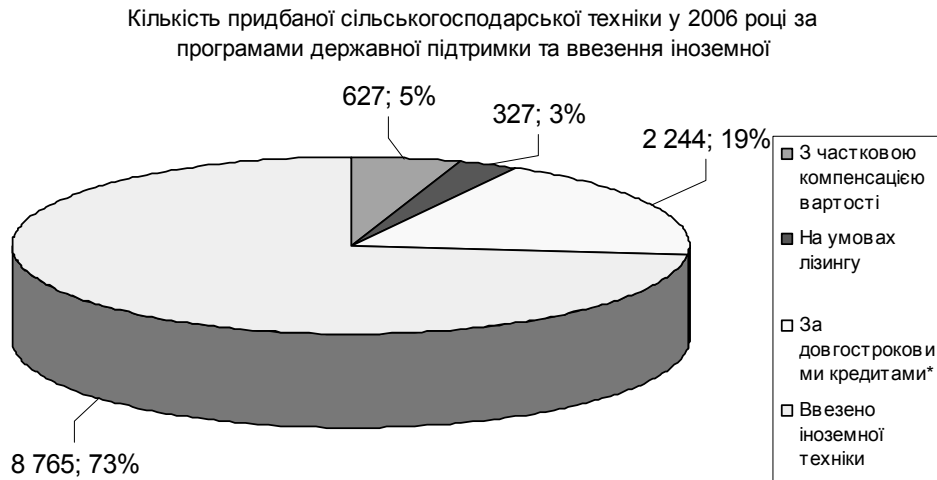
Джерело: довідка про придбання сільськогосподарської техніки та обладнання у 2007 році

Кількість придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання у 2007 році (одиниць)

Джерело: складено за даними довідка про придбання сільськогосподарської техніки та обладнання у 2007 році

У 2006р. вартість техніки, придбаної на умовах фінансового лізингу, становила лише 3,1% , а у 2007р. – 3,2% загальної вартості техніки придбаної аграріями (див.діаграми 1,2).

Джерело: складено за даними Довідка про придбання сільськогосподарської техніки у 2006 році за програмами державної підтримки та ввезення іноземної

Підтримка агропромислових виробників шляхом надання їм у фінансовий лізинг сільськогосподарської техніки, внаслідок недостатнього фінансового забезпечення, не отримала необхідного розвитку і забезпечила потребу лише 14,5% сільськогосподарської техніки, за якою звернулись в НАК «Укראгролізинг» сільськогосподарські підприємства [14]. Однак в умовах кризи, коли зупинилися практично усі інші програми підтримки аграрного сектору, зокрема, пільгове фінансування та кредитування банками, державний лізинг виявився чи не єдиною можливістю для сільськогосподарських товаровиробників технічного оснащення виробництва. За даними НАК «Укראгролізинг» кількість бажаючих скористатися лізинговими програмами під час кризи постійно збільшується. Так, на 2009 рік господарства різних форм власності замовили 10 745 одиниць техніки та обладнання на суму 862 млн. грн [19]. Згідно даних Департаменту інженерно-технічного забезпечення Міністерства аграрної політики України, українські аграрії у першій половині 2009р. отримали через Укראгролізинг" на умовах фінансового лізингу 183 од. техніки на загальну суму 47,215 млн. грн. За перше півріччя 2009р. компанія вже закупила 252 од. сільгосптехніки (у тому числі, 100 тракторів, 40 зернозбиральних комбайнів) на загальну суму 50,5 млн. грн. З початку 2009р. НАК «Укראгролізинг» передала аграріям 171 трактор, 51 зернозбиральний комбайн, а також інше обладнання для сільгосптоваровиробників (загалом 543 одиниці) на загальну суму 112 млн. грн. Крім того, 92,2 млн. грн. підтримки надійшло на заводи, які виробляють сучасну вітчизняну техніку та обладнання для аграрних товаровиробників [20].

Бюджетна підтримка агропромислового комплексу визначена урядом одним із пріоритетних напрямів подолання фінансово-економічної кризи. Державним

бюджетом України 2009р. на забезпечення лізингових проектів передбачено 153 млн.грн. Згідно Постанови КМУ від 13.05.09 № 463 «Порядок використання у 2009р. коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів та підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі» передбачено бюджетні кошти на поворотній основі щодо заходів по операціям фінансового лізингу вітчизняної сільськогосподарської техніки у розмірі 393 млн.грн [21].

Інформацію про поставки сільськогосподарської техніки на умовах фінансового лізингу у 2009р. по групах та регіонах представлено у таблиці 2. Найсуттєвішу фінансову підтримку надано Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Чернігівській та Чернівецькій областям – від 9,7% до 11,7%, найменший обсяг бюджетних ресурсів скеровано у Тернопільську (0,058%) та Закарпатську (0,089%) області.

Таблиця 2.

Поставка сільськогосподарської техніки на умовах фінансового лізингу по групах та регіонах у 2009р.

Регіон	Трактори		Зернозбиральні комбайни		Ґрунтообробна техніка		Посівна техніка		Інша техніка		Всього	
	к-сть	сума тис.грн	к-сть	сума тис.грн	к-сть	сума тис.грн	к-сть	сума тис.грн	к-сть	сума тис.грн	к-сть	сума тис.грн
Вінницька	4	1007,6	2	1460,0	1	41,4	4	384,1			11	2893,16
Волинська	3	133,7	1	730,0					4	205,6	8	1069,37
Дніпропетровська	15	3334,4	3	2190,0							18	5524,35
Донецька	5	919,3	6	4260,0	2	88,0					13	5267,28
Житомирська	-											
Закарпатська	-								1	42,4	1	42,4
Запорізька	8	2110,3	4	2800,0	2	192,9	1	70,2	3	198,9	18	5432,33
Івано-Франківська	1	338,4									1	338,4
Київська	9	2207,3	1	670,0	2	136,8					12	3014,09
Кіровоградська	4	767,8	1	700,0	1	39,9			1	87,6	7	1595,26
Луганська	2	275,0					1	70,2			3	345,13
Львівська	4	564,0	1	730,0	1	96,5					6	1390,45
Миколаївська	3	389,0	1	730,0	1	42,0					5	1160,98
Одеська	2	279,7	2	1460,0							4	1739,66
Полтавська	4	564,0	1	730,0	2	118,0					7	1412,02
Рівненська	3	412,6			1	96,5			6	728,5	10	1237,40
Сумська	1	342,0	2	1400,0	1	84,2	1	54,4			5	1880,55
Тернопільська	-				1	27,4					1	27,4
Харківська	3	412,5	2	1460,0	1	41,4					6	1913,87
Херсонська	4	526,5			1	54,4	1	111,2			6	692,10
Хмельницька	1	272,6	4	2710,5	1	96,5			6	424,7	12	3504,19
Черкаська	3	417,2	1	520,5	8	400,9					12	1338,52
Чернівецька	4	559,3									4	4559,3
Чернігівська	6	1854,2	4	2830,0	3	152,3					13	4836,49
Всього	89	17687,1	36	25441,0	29	1708,9	8	690,0	21	1687,7	183	47214,64

Суттєвими додатковими резервами агролізингу стають програми іноземного інвестування, які стали можливими завдяки гарантіям держави. Так, на виконання постанов КМУ від 17.07.2009р. №773 "Про залучення Національною акціонерною компанією "Укragролізинг" у 2009 році іноземного кредиту під державну гарантію для реалізації інвестиційного проекту впровадження ресурсозберігаючих

технологій із закупівлею об'єктів інфраструктури разом з обладнанням для приймання, доробки та зберігання сільськогосподарської продукції" та від 17.07.2009р. №772 «Про залучення Національною акціонерною компанією «Украгролізинг» у 2009 році іноземного кредиту під державну гарантію для реалізації інвестиційного проекту впровадження ресурсозберігаючих технологій із закупівлею технічних засобів і об'єктів інфраструктури разом з обладнанням для заготівлі молока, його зберігання та переробки», у вересні 2009р. НАК «Украгролізинг» підписала угоду з канадськими партнерами – Компанією SNC-LAVALIN INC, у процесі реалізації якої українські сільгоспвиробники зможуть отримати на умовах фінансового лізингу сучасні зернові елеватори, молоковози та обладнання для молокоприймальних пунктів.

У жовтні 2009р. Кабінет Міністрів України схвалив надання державних гарантій для НАК "Украгролізинг" на суму 33,5 млн дол. для закупівлі у корейських компаній устаткування з переробки сільськогосподарської продукції, в тому числі для збирання і зберігання молока.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України N1090 від 14.10.2009р. НАК "Украгролізинг" у 2009р. залучить під державні гарантії для реалізації інвестиційних проектів, пов'язаних з закупівлею сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, яка використовується для виробництва сільськогосподарської продукції за сучасними ресурсозберігаючими технологіями, з метою її подальшої передачі сільськогосподарським товаровиробникам на умовах фінансового лізингу, кредити в розмірі 1,3 млрд. гривень. Відсотки по кредитах сплачуватимуться за рахунок коштів Стабілізаційного фонду. Серед підприємств, які отримали фінансові ресурси за даним лізинговим проектом - ВАТ «Брацлав», ТОВ «Червона зірка», ТОВ ВП «Агро-Союз», ВАТ «Вібросепаратор», ЗАТ «ТЕСМО-М», ВАТ «Карлівський машинобудівний завод», ВАТ «Харківський тракторний завод», ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод» та інші.

Незважаючи на перманентні зміни, скеровані на удосконалення лізингових відносин а агропромислового комплексі, доводиться констатувати низьку ефективність діючого механізму для усіх суб'єктів лізингової угоди. З одного боку, сільськогосподарські товаровиробники, які орієнтовані на програми державної лізингової підтримки, змушені купувати відносно дорогу вітчизняну техніку низької якості. З іншого - незначні фінансові ресурси, які виділяються з державного бюджету не мають суттєвого впливу на технічне та технологічне оновлення заводів сільськогосподарського машинобудування. Розвиток лізингових відносин в АПК стримує також недосконала нормативно-правова база, нерозвинутість ринку фінансових послуг, повільна і висока вартість досудового і судового врегулювання конфліктних ситуацій, низький рівень фінансової дисципліни. Відтак задекларована урядом підтримка сільгосптоваровиробників шляхом надання у фінансовий лізинг сільськогосподарської техніки, незважаючи на тенденцію до зростання задоволення потреби в останній, залишилась практично не реалізованою.

1. Закон України «Про лізинг»//Відомості Верховної Ради України. -1998.-№9-10
2. Про внесення змін до Закону України «Про лізинг» від 11.12.2003 р. №1381-ГУ //Відомості Верховної Ради . - 2004. - N15.
3. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 11.12. 2003 р. N1381- IV зі змінами і доповненнями. //Відомості Верховної Ради України. - 2004. - №15.

4. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997р. N283/97 ВР зі змінами, внесеними Законом України від 24.12.02 р. №349-ІУ //Все про бухгалтерський облік. -2003. - N8.
5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про Порядок використання коштів державного лізингового фонду на придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки та двигунів до неї." від 15.01.1998р. №25
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення державного лізингового підприємства „Укragролізинг” від 19.02.1999 р. №225
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення Національної акціонерної компанії «Укragролізинг». від 11.04. 2001 р. №354
8. Постанова Кабінету Міністрів України „Про порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються на придбання вітчизняної техніки і обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу.” від 10.12.2003 р. № 1904
9. Берлач А.І. Проблеми становлення лізингових віносин в АПК України// Фінанси в Україні. - 1999. - №5. - С.73-79
10. Онищук Я.В. Розвиток лізингу в Україні // Фінанси в Україні. - 2005. - №7. - С.106-113.
11. Аудит у НАК „Укragролізинг” розкрив суттєві проблеми 26 грудня 2008
12. Шпак М. Кожен п'ятий аграрій має проблеми з виплатами за отриману в лізинг техніку //www.delo.ua. 06.04.2009
13. Ярославський О. Сучасний стан забезпечення сільськогосподарських підприємств основними видами техніки та ефективність заходів держави щодо розвитку ринку техніки для агропромислового комплексу //www.undp.org.ua.
14. Отчет Счетной палаты Украины за 2006 год Киев 2007// www.
15. Лізинг в аграрному секторі економіки України Проект «реформа у галузі сільського господарства, вдосконалення законодавчо-нормативної бази» Київ 2006 //www.
16. Розвиток лізингу в аграрному секторі //www. 19.10.2006
17. Про результати перевірок використання коштів Державного бюджету України, спрямованих на фінансування заходів, пов'язаних з відшкодуванням заборгованості за вітчизняну сільськогосподарську техніку, часткову компенсацію вартості розробки та створення техніки вітчизняного виробництва і підтримку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу / - Київ: Рахункова палата України, 2003. - Випуск 21. //www.
18. У Рахунковій палаті України 30-31.05.2000
19. www. ukragroleasing.com.ua
20. www.agrobiznes.com.ua
21. www.ukragro consult.com.ua

ДЕРЖАВНИЙ ЛІЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ АКТИВНОГО МАРКЕТИНГУ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Т.Моряк

У статті простежено еволюцію та проаналізовано ефективність державної підтримки лізингових відносин в агропромисловому комплексі України. Незважаючи на перманентні зміни, скеровані на удосконалення інституційного середовища функціонування лізингу в аграрному секторі, доводиться констатувати низьку ефективність діючого механізму для усіх суб'єктів лізингової угоди. Незначні фінансові ресурси, які виділяються з державного

бюджету не мають суттєвого впливу на технічну та технологічну перебудову заводів сільськогосподарського машинобудування. В свою чергу сільськогосподарські товаровиробники, які орієнтовані на програми державної лізингової підтримки, змушені купувати відносно дорогу вітчизняну техніку низької якості. Розвиток лізингових відносин в АПК стримує також недосконала нормативно-правова база, нерозвинутість ринку фінансових послуг, низький рівень фінансової дисципліни суб'єктів лізингової угоди.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЛИЗИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ АКТИВНОГО МАРКЕТИНГА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ УКРАИНЫ.

Т.Моряк

В статье прослежено эволюцию и эффективность государственной поддержки лизинговых отношений в агропромышленном комплексе Украины. Несмотря на перманентные изменения, направленные на усовершенствование институциональной среды функционирования лизинга в аграрном секторе, приходится констатировать низкую эффективность действующего механизма для всех субъектов лизингового договора. Несущественные финансовые ресурсы, которые выделяются с государственного бюджета существенно не влияют на техническую и технологическую перестройку заводов сельскохозяйственного машиностроительства. В свою очередь сельскохозяйственные товаропроизводители, которые ориентированы на программы государственной лизинговой поддержки, вынуждены покупать относительно дорогую отечественную технику низкого качества. Развитие лизинговых отношений в АПК сдерживает также несовершенная нормативно-правовая база, неразвинутость рынка финансовых услуг, низкий уровень финансовой дисциплины субъектов лизингового договора.